

УДК 811.161.2

Мунтян О. О.

к. філол. н., доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Київський національний університет технологій та дизайну

СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ СЛОВОТВІРНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Терміни як спеціально створені номінативні одиниці покликані не тільки виражати суть поняття, а й передавати зв'язки між ними – родо-видові, частини й цілого, суміжності у просторі або часі тощо. Звідси наявність гіпонімічної парадигми як однієї з найважливіших категорій, що формують термінологічні структури.

Відношення між термінами-гіпонімами розглядаємо як багатогранну опозиції що ґрунтується на спільності їх категоріальних ознак. Терміни, які виражають поняття видового плану, містять весь той комплекс ознак, що становить значення терміна-виразника родового поняття, плюс деякі додаткові значеннєві ознаки, що звужують об'єм їх значення. Ці додаткові змістові ознаки розрізняють родові й видові терміни, формуючи тим самим приватну опозицію або протиставляючи терміни на позначення видових понять, формують еквіполентну опозицію.

Родове поняття здебільшого виражається ключовим терміном, навколо якого об'єднуються одиниці з видовим значенням. Наприклад, ключовий термін *закінчення* охоплює всю сукупність гіпонімів на зразок: *закінчення відмінкове, закінчення нульове, закінчення омонімічні, закінчення поліфункціональне, закінчення синкретичне, закінчення синонімічні, закінчення словозмінне* тощо [1].

Варто зазначити терміни, які виконують функцію гіпероніма у гнізді. Ці терміни мають загальнономовний характер і не вживаються у словотворі. Наприклад, термін *напрямок* не зустрічається у словотворі у чистому вигляді, а вживається лише в словосполученнях на зразок *напрямок деривації, напрямк мотивації, напрямк похідності, напрямк словотворення* [4].

Наведемо ще кілька прикладів: *мотивація – мотивація безпосередня, мотивація взаємна, мотивація вихідна, мотивація єдина, мотивація множинна, мотивація невихідна, мотивація нерегулярна, мотивація опосередкована, мотивація регулярна, мотивація словотвірна, мотивація фразеологічна; варіант – варіант закінчення, варіант кореня, варіант морфем, варіант основи, варіант постфікса, варіант префікса, варіант словотвірний, варіант суфікса* [1].

Вершину гнізда формує базовий термін, який може бути як однослівним, так і у вигляді словосполучення. Наприклад, *скорочення (скорочення буквенно- звукове, скорочення звукове, скорочення ініціальне, скорочення ініціальне буквенне, скорочення ініціальне звукове, скорочення ініціально-цифрове, скорочення літерне, скорочення складове, скорочення телескопічне; словотвірне значення (словотвірне значення афікса, словотвірне значення загальне, словотвірне значення конкретне, словотвірне значення модифікаційне, словотвірне значення мутаційне, словотвірне значення синтагматичне, словотвірне значення транспозиційне)* [1].

Список літератури

1. Вакарюк Л.О., Панцьо С.Е. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с.
2. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: КМ Academia, 2000. 218 с.
3. Крижанівська А.В. Склад і структура термінологічної лексики української мови. Київ: Наукова думка, 1984. 192 с.